

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΚΟΣΜΟΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΤΩΝ ΥΠΕΞΟΥΣΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΓΕΙΤΟΝΙΕΣ ΤΗΣ

26/03/2021

Πλατεία Τερψιθέας Άνω Πόλη Θεσσαλονίκης. Τεκές Μουσά Μπαμπα και καμπάνια “Έγκλημα στο Σταθμό Βενιζέλου”. Φωτ. Φ. Τσιμπιρίδου, 24.3.2021

Από: Φωτεινή Τσιμπιρίδου

Στην παγκοσμιοποιητική συνθήκη και στη συγκυρία των μετα-συγκρουσιακών και ανθρωπιστικών επεμβάσεων, το ηγεμονικό ιδεώδες του Κοσμοπολιτισμού δοκιμάζεται ως καθολικό ιδεώδες του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού και του αποικιοκρατικού εκπολιτισμού, όσο και ως προς τις αντοχές του πολιτισμικού σχετικισμού και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που νοηματοδοτούν νομοτεχνικά, ηγεμονικά και μονομερώς το πλαίσιο του νέο-κοσμοπολιτισμού σήμερα.

Ο πολιτισμικός σχετικισμός και η εργαλειακή προώθηση της 'πολυπολιτισμικότητας', ως βασικό εργαλείο της δυτικής επιστημολογίας στην κοινωνική και πολιτική θεωρία, εδραίωσαν τη θρησκευτική, γλωσσική και εντέλει εθνοτική διαφορά στο είδος της φυλετικής αποικιακής τροπικότητας (Μυηί 2004). Οι αποικιακές αυτές τεχνολογίες τόσο στην καρδιά της Ευρώπης με τη μετανάστευση ως πρόβλημα, αλλά και σε περιοχές της πρώην Οθωμανικής Αυτοκρατορίας που παρουσιάζουν ετερογένεια ως προς την ολοκλήρωση μιας μονο-εθνικής επιθυμητής ομοιογένειας στα Βαλκάνια, πολλαπλασίασαν δυισμούς ετερότητας και διαιρέσεις ανάμεσα σε πλειοψηφίες και μειονότητες, εφόσον οι τελευταίες απέκλιναν από το λευκό, χριστιανικό και ευρωπαϊκό ιδεώδες. Η εθνογραφική έρευνα σε συνοριακές περιοχές της Θράκης και της Μακεδονίας στην Ελλάδα, που για χρόνια αποτελούσαν τα εργαστήρια της εθνικής συμμόρφωσης, αναδεικνύει με ενάργεια τόσο τις εθνοτοπικές αποικιακού τύπου τεχνολογίες συμμόρφωσης, όσο και τις αμφιθυμίες των σωμάτων που τελούν σε συνθήκη διαρκούς επιτήρησης και δυαδικής διαίρεσης, ετερο και αυτό-αποικιοποίησης (Τσιμπιρίδου 2005).

Εντός αυτού του μικτού κόσμου που ζουν σε μεθοριακές περιοχές των Βαλκανίων και της Μεσογείου, αλλά και μεταξύ νέων υπεξούσιων κατηγοριών (φτωχοί, μετανάστες, νέοι, γυναίκες κ.ά) εντοπίζονται ομοιότητες, διαφορές και αναλογίες ως προς τις βιοπολιτικές συμμόρφωσης αλλά και τις εμπειρίες αντίστασης. Τι συμβαίνει σε όλους αυτούς τους πληθυσμούς και άλλες υπεξούσιες κατηγορίες του νεοφιλελεύθερου καιρού μας οι οποίες εσωτερικεύουν ηγεμονίες και οριενταλισμούς, στερεότυπα εκφυλισμού λόγω άλλης γλώσσας, μουσουλμανικής θρησκείας, προσφυγικής καταγωγής, κα όποιας άλλης διαφοράς ή εξαίρεσης; Κάτω από ποιες συνθήκες χρησιμοποιούνται δημιουργικά οι ετερόδοξες / ανορθόδοξες κοσμολογίες σε αναλογία με τις επιστημολογίες του Νότου; Πως συνομιλεί η έρευνα πεδίου και η κοινωνική θεωρία με τα κινήματα, αλλά και πως βοηθά η διαμεσολάβηση μέσω της τέχνης (Appadurai 2021);

Στα πλαίσια της πρωτοβουλίας του *Decolonize Hellas/Να απο-αποικιοποιήσουμε την Hellas* το παράδειγμα της χώρας και με αναφορά στους γείτονές της στα Βαλκάνια και τη Μεσόγειο, αξίζει να ιδωθεί τόσο ως προς την εμπλοκή του με την καθιέρωση της ηγεμονίας του Δυτικοευρωπαϊκού πολιτισμού, όσο και ως προς την παράλληλη πορεία υπαγωγής ή/και μη συμμόρφωσης στις δυτικές επιστημολογίες και τις αποικιακές τεχνολογίες.

Θα σταθώ στο δεύτερο σημείο παρακολουθώντας τους μετασχηματισμούς του κλασικού Κοσμοπολιτισμού σε Κοσμοπολιτική. Κοσμοπολιτική που εντοπίζεται κατ'αρχήν στα περιβάλλοντα απο-αποικιοποίησης του Νότου που προτάσσουν το ζήτημα της αποικιακής συνθήκης στην εξουσία (Mignolo 2011, Quijano 2000), ακτιβιστικές πρακτικές που εμπνέονται από καθολικά ιδεώδη ανθρωπότητας με αναγωγή στον κόσμο/πλανήτη, αλλά αντιπαλεύονται τον ρατσισμό της λευκής υπεροχής, αποτάσσουν τον εκπολιτισμό της γνώσης με την ανωτερότητα του πνεύματος έναντι του σώματος και του ορθού λόγου έναντι της ενσυναίσθησης. Η ενσώματη θυμική εμπειρία που βρίσκεται σε αρμονία με τη φύση, συνομιλεί με τις φεμινιστικές μεθοδολογίες και στέκεται διαθεματικά στις πολιτικές ισότητας' αφορά ευάλωτα σώματα που κινούνται σχεσιακά σε κοινότητα/ες υποστηρίζοντας πρακτικές συμπερίληψης και αλληλεγγύης (Rivera & Ødegaard 2019, Gill & Pires 2019).

Στα καθ' ημάς τώρα, η μεθοριακή συνθήκη, η οικονομική κρίση, η οικολογική καταστροφή, η πανδημία, τα σύνορα, ο εκτοπισμός, όπως και η φεμινιστική κριτική ως προς τις συνεχείς επιστροφές της πατριαρχίας, αποτελούν προνομιακά πεδία παρατήρησης της διαθεματικότητας τόσο για θεωρητικές αναλύσεις όσο και για πολιτικές δράσεις (Τσιμπιρίδου 2013). Μέσα σε ακραίες συνθήκες νεοφιλελεύθερης καπιταλιστικής μεγέθυνσης και εργασιακής επισφάλειας, πολιτικού αυταρχισμού, εκφασισμού της κοινωνίας, αστυνομοκρατίας, αλλά και φόβου για την οικολογική καταστροφή του πλανήτη, οι συζητήσεις στο ακαδημαϊκό περιβάλλον και τα κινήματα τόσο στην Ελλάδα της κρίσης, όσο και στα Βαλκάνια της διαρκούς μετάβασης, φαίνεται να μετατοπίζονται: από την

μετα-αποικιακή, πολιτισμική και φεμινιστική κριτική (Αθανασίου et. al. 2016) αλλά και τη μελέτη της μετα-σοσιαλιστικής συνθήκης, σε αναζήτηση νέων επιστημολογιών και κοσμολογιών που αντλούν από τις τοπικές κοσμολογίες, την εγκόσμια κριτική, τις επιστημολογίες του Νότου και τα κινήματα απο-αποικιοποίησης (Kušić et. al. 2019).

Στον απόηχο της θεωρητικής μετα-αποικιακής κριτικής και της διυποκειμενικής πολυπολιτισμικότητας (Tsibiridou & Bartsidis 2016) που αντλεί από δυτικές φιλοσοφικές παραδόσεις και το είδος της πολιτικής θεωρίας που συνομιλεί με τον κλασικό ή νέο κοσμοπολιτισμό, τα παγκοσμιοτοπικά κινήματα θέτουν τον ρατσισμό, την πατριαρχία και τις τεχνολογίες της αποικιοκρατίας στο κέντρο της συζήτησης, σχολιάζουν διαθεματικές, φεμινιστικές (Lugones 2007) και άλλες ακτιβιστικές εμπειρίες ετεροπολιτικής, ανοίγοντας τη συζήτηση περί αναθεμελίωσης του υποκειμένου ως σχέση και όχι ατομικά και διυποκειμενικά, στην κοινότητα και όχι με όρους εκπροσώπησης στην πολυπολιτισμική κοινωνία, διατομικά και όχι διυποκειμενικά, με αλληλεγγύη και φροντίδα για την πραγματική ισότητα, στην συνύπαρξη ως αλληλογνωσιακή τροφοδότηση αντί της απλής ανοχής της κουλτούρας του Άλλου (Μπαρτσίδης 2014). Η φροντίδα, η αλληλεγγύη, η αυτονομία, η χειραφέτηση και η αγάπη στην κοινότητα, αναδεικνύουν τις σημασίες της εγκόσμιας σχέσης και όχι απλά της πολιτισμικής συνάφειας, του διάμεσου τρόπου να συγκροτούνται τα υποκείμενα στο μεταίχμιο της συνάντησης, πέρα από τις φιλελεύθερες δυτικές αξίες και περιφράξεις για το άτομο, την οικογένεια, την πατρίδα και τη θρησκεία (Tsibiridou 2017).

Η κοσμοπολιτική, ως ετεροπολιτική ή πολιτική των υπεξούσιων (Watson 2014) αφορά ευάλωτα σώματα (γυναίκες, νέοι, μειονότητες, ξένοι, περιθωριακοί, πρόσφυγες, μετανάστες κ.ά), όσους/ες επενδύουν στη φροντίδα, το μοίρασμα, τη δημιουργική διαθεματικότητα, τις πρακτικές και τους τρόπους που νοηματοδοτούν κοσμολογίες συμπερίληψης και όχι διαίρεσης προκειμένου να παράγουν πολιτική αλλιώς. Μέσα στα μετα-αποικιακά, ακραία φτωχοποιημένα και συγκρουσιακά περιβάλλοντα του Παγκόσμιου Νότου, αλλά και στην Ελλάδα

της κρίσης, της φτωχοποίησης και της νέο –προσφυγιάς, κάθε είδος αντίστασης διαθεματικού χαρακτήρα που προτάσσει τα ζητήματα της ισότητας, της δικαιοσύνης και της αναπαραγωγής της ζωής συμπεριληπτικά με τη διαφορετικότητα, χωρίς πατριαρχίες και με ενσυναίσθηση για οικολογική ισορροπία, ανοίγει δρόμους στην αναζήτηση αξιών σε ένα μετα-ανθρώπινο καθολικό και πλανητικό ιδεώδες.

Βιβλιογραφία

Appadurai, A. (2021), “Beyond Domination. The Future and past of decolonization (<https://www.thenation.com/article/world/achille-mbembe-walter-mignolo-catherine-walsh-decolonization/?fbclid=IwAR3SFN1tdjGJT9k5kc-LLCGbc9xnw-uVpvc29dCaViF7DapGf1yE5OMETSE>)”, *NATION* 3.9.2021)

Αθανασίου, Α., Καραβάντα, Μ. Λαλιώτου, Ι., Παπαηλία, Π. (επιμ.) (2016). *Αποδομώντας την αυτοκρατορία. Θεωρία και πολιτική της μετα-αποικιακής κριτικής*. Αθήνα: Νήσος.

Gill, Andréa & Pires, Thula (2019) «From Binary to Intersectional to (<http://dx.doi.org/10.1590/S0102-8529.2019410200003>)Imbricated Approaches: Gender in a Decolonial and Diasporic Perspective», *Contexto Internacional*, vol. 41(2) May/Aug 2019.

Kušić, Katarina Philipp Lottholz, Polina Manolova (eds) 2019. *Decolonial Theory & Practice in Southeast Europe* (<https://issuu.com/dversiamagazine/docs/dversia-special-issie-decolonial-th>), Special Issue: *dversiamagazine*

Lugones, M. (2007), «Heterosexualism and the Colonial Modern Gender System», *Hypatia* vol. 22, no. 1, 186-209.

Μπαρτσιδής, Μ. (επιμ.εισαγωγή) (2014), *Διατομικότητα: Κείμενα για μια Οντολογία της Σχέσης*, μτφρ. Λουκία Μάνο. Αθήνα: Νήσος.

Mignolo, W.D. (2011). *The Darker Side of Western Modernity: Global Futures, Decolonial Options*. Durham, NC: Duke University Press.

Muhić, M. (2004). «Multiculturalism in Central and Eastern Europe: Challenge or Threat?», *The Anthropology of East Europe Review*, 2: 37-45.

Quijano, A. (2000) «Coloniality of power, Eurocentrism, and Latin America». *Nepentla: Views from the South*, 1(3): 533–580. Retrieved from <http://www.unc.edu/~aescobar/wan/wanquijano.pdf> (<http://www.unc.edu/~aescobar/wan/wanquijano.pdf>)

Rivera Andía J.J., Vindal Ødegaard C. (2019) Introduction: Indigenous Peoples, Extractivism, and Turbulences in South America (https://doi.org/10.1007/978-3-319-93435-8_1). In: Vindal Ødegaard C., Rivera Andía J. (eds) *Indigenous Life Projects and Extractivism. Approaches to Social Inequality and Difference*. Palgrave Macmillan, Cham.

Τσιμπιρίδου, Φ. (2005), «Πολιτικές της ετερότητας στο τέλος του 20ου αι. Η πορεία προς την 'πολυπολιτισμικότητα' της ελληνικής Θράκης», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* 118: 59-93.

Tsibiridou F. & G. Mavrommatis (2013), "Challenging the Bektashi tradition in the Greek Thrace: Anthropological and historical encounters (<http://online.anyflip.com/wiwn/vglf/mobile/index.html>)", στο F. Tsibiridou & N. Palantzas (eds) *Myths of the Other in the Balkans. Representations, Social Practices, Performances*. Thessaloniki: 144-160, eBook ISBN: 978-960-8096-05-9

Τσιμπιρίδου, Φ. (2013), «Γίνεσθαι μειονότητα»: βιοπολιτικές, εμπειρίες επισφάλειας και μεταιχμιακή τροπικότητα», στο *Λόγοι, πολιτικές, ζωή τον καιρό της κρίσης*. Κοινωνικό

Εργαστήριο Θεσσαλονίκης [συλλογικό]. ENEKEN:
Θεσσαλονίκη (2013): 85-105.

Tsibiridou, F. and M. Bartsidis (2016), “Dignity’ as glocal civic virtue: Redefining democracy in the era of neoliberal governmentality”, στο Sabah Alnasser (ed.) *Arab Revolutions and Beyond*, New York: Macmillan-Palgrave: 31-54.

Tsibiridou, F. (2017) “Creativity, Counterpublics and Çapulcu [looters] Cosmopolitics in Beyoğlu (Istanbul) (<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/ekke/article/view/15815>)”, in E. Deltso and F. Tsibiridou (guest editors), *Urban lives and protests in neoliberal times: Art, aesthetics and solidarity as possibilities. The Greek Journal of Social Research* (special issue, 149 B/)

Watson, C. M. (2014). “Derrida, Stengers, Latour, and Subalternist Cosmopolitics”, *Theory, Culture & Society*, 31 : 75-98.

Η **Φωτεινή Τσιμπιρίδου** είναι Καθηγήτρια Κοινωνικής Ανθρωπολογίας στο Τμήμα Βαλκανικών Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας και Διευθύντρια του Εργαστηρίου Μελέτης του Πολιτισμού, των Συνόρων και του Κοινωνικού Φύλου.

Αναφορά ως: Τσιμπιρίδου, Φωτεινή. 2021. «Σημειώσεις για τις κοσμοπολιτικές πρακτικές των υπεξούσιων στην Ελλάδα και τις γειτονίες της.» *Decolonize Hellas* ιστολόγιο, 26 Μαρτίου <https://decolonizehellas.org/el/simeioseis-gia-tis-kosmopolitikes-praktikes-ton-ypexousion-stin-ellada-kai-tis-geitonies-tis/> (<https://decolonizehellas.org/el/simeioseis-gia-tis-kosmopolitikes-praktikes-ton-ypexousion-stin-ellada-kai-tis-geitonies-tis/>)

Tags: #κοσμοπολιτισμοί-κοσμοπολιτικές (<https://decolonizehellas.org/tag/kosmopolitismoι->